

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਦ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧਾਂਕ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚੌਧਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਬਣਾ ਕੇ, ਪਾੜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਤਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲਿਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਲੋਕ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਜਾਤਾਂ ਪਾਤਾਂ ਦੇ ਤਾਣੇ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਉਲਝੇ ਰਹਿਣ। ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਠਣ ਲੱਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ 1857 ਦਾ ਗ਼ਦਰ, ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ, ਗ਼ਦਰ ਲਹਿਰ, ਬੱਬਰ ਲਹਿਰ, ਕਿਰਤੀ ਲਹਿਰ, ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ, ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ, ਲਾਲ ਪਾਰਟੀ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਡੋਲਦਾ ਦਿੱਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪੈਂਤੜਾਂ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਲੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸਦਾ ਸਿੱਟਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਭਰੱਪਣ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵੈਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਹੋਏ, ਬਹੁਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਖੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਲੋਕ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋ ਗਏ, ਬੱਚੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਰਸਦੇ ਵਸਦੇ ਘਰ ਉੱਜੜ ਗਏ। ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਚਾਲ ਸੀ ਕਿ ਧਰਮ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਗਏ ਜਦਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਚ ਨਿਕਲਿਆ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ 69 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਜਿਉਂ ਦੀਆਂ ਤਿਉਂ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਹਿੰਦਾ ਖੂੰਹਦਾ ਇੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਦੇਸ਼ ਹਥਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਜਬਰ ਢਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਠੋਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ 1984 ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੀ। ਸੰਨ 1973 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਤਾ ਲਿਆਂਦਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵੰਡ ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਦਿ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਉਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਬਣੀ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। 1978 ਵਿੱਚ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਆਖਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰਦਾਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੇ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਦਾਨ ਭਖ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਹੀਰੋ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ “ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਵਲੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਬਦਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਆਸੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ” ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ “ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਧੜਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਦਰਬਾਰਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਸਹਿ ਦੇ ਕੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਖਤਾ ਉਲਟਾਉਣ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ” (ਵੇਰਵਾ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ---ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੇਅਰ)

ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਾ ਜਿਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ, ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ

ਨੂੰ ਐਨੀ ਫੂਕ ਛਕਾਈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਲੜਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਈਨ ਨੀ ਮੰਨ ਸਕਦੇ, ਸਿੱਖ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕੌਮ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਸਵਾ ਲੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਦਿ। ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਇੱਕ ਦਮ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਈ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਭੋਲੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਵਾਨੀ ਜਿਹੜੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਗੇੜੇ ਕੱਢ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਉਹੀ ਨਿੱਤ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਅੱਜ ਛੇ ਹਿੰਦੂ ਬੱਸ ਚੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ, ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਘਰ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਆ ਵੜਦੇ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਆ ਕੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਜਿਸ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹਦੇ ਬੈਠਦੇ, ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੱਕੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਘੁਣ ਦੇ ਪੀਸਣ ਵਾਂਗ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁਗੜ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਦਾ ਕਦੋਂ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗੇ। ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਦਰਖਤਾਂ ਨਾਲ ਫਾਂਸੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਲੁੱਟਾਂ ਮਾਰਾਂ ਸ਼ਰੇਆਮ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਵੱਡੀਆਂ ਬੈਂਕਾਂ ਤੇ ਡਾਕੇ ਪੈਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਲੋਕ ਤੰਤਰ ਠੁੱਸ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੋਲ ਅਪਾਹਜਾਂ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕ 6 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ, ਲੋਕ ਡਰ ਨਾਲ ਜਿਊਣ ਲੱਗੇ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਸਾਹਮਣੇ ਅਨਰਥ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਲੋਕ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਨੂੰਨ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਐਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਘਾਤ ਲਾਈ ਬੈਠੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਤੇ ਜਿਹਨੀਅਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਉਹਦਾ ਸਮਾਂ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ 1984 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਤੇ ਫੌਜੀ ਅਟੈਕ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰਾਂ ਵੀ ਵਲੂੰਧਰੀਆਂ ਗਈਆਂ। 1984 ਦਾ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਾ ਭੁੱਲਣਯੋਗ ਸਾਲ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਕੌਣ ਕਸੂਰਵਾਰ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਜਿਹੜੀ ਇੱਕ ਭੈੜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮੁਖੀਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਅੰਨ੍ਹੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਸਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਖੇਡੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਉਡੀਕਦੀ ਰਹੀ ਜਦ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲਾਭ ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਸੂਰ ਨੂੰ ਐਨਾ ਵਧਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਮਾਰੂ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਜੋ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਹੀਆ ਪੁੱਠਾ ਮੋੜਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਛੱਤਰ ਛਾਇਆ ਥੱਲੇ ਜੇਕਰ ਮਰ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਚੋਰ, ਕਾਤਲ, ਬਦਮਾਸ਼ ਵੀ ਉਸਦੀਆਂ ਸਫਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਸਰੇ ਸਨ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਬਾਦਲ, ਟੌਹੜਾ ਆਦਿਕ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੱਦੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰਥ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਰੱਖਿਆ। ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁੱਝ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਵੀ ਉਹਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਬਲੂ ਸਟਾਰ ਐਕਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਆਪ ਚੁਪ ਚਾਪ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਘਟਨਾ ਕ੍ਰਮ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਡਰਾਮਾ ਕੀ ਸੀ ? ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ? ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੀ ਮੰਗ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸਨ ਫਿਰ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਝਗੜਾ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿੱਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ? ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀਂ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਕਿੱਥੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ? ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਕਿੱਥੇ ਸੋਂ ਰਹੀ ਸੀ ? ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹ ਇਸ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਨੂੰ ਸਹਿ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਨਾਕਾਮੀ ਕਿੱਥੇ ਸੀ ? ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬੁਣੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਸੀ ? ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਲੋਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਦੀ ਪੱਟੀਮੇਸ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ, ਖੁੱਲ੍ਹ ਖੇਡ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਟੀਸੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਗੱਲ ਵਿਗੜਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਟੈਕ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ

ਜਵਾਨੀ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿ 15-20 ਸਾਲ ਲੋਕ ਮੁੜ ਕੇ ਉੱਠਣ ਯੋਗੇ ਨਾ ਰਹਿਣ । ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਣੈਕ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਤਰੇੜੂ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਮਿਲਟਰੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਮੇਤ ਭਗੋੜੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਬਣੇ ਜਖਮਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਅਜੇ ਖਰੀਂਢ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਕਿ 31 ਅਕਤੂਬਰ 1984 ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਦੋ ਸਿੱਖ ਬੈਡੀਗਾਰਡ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੌਨੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਜਿਕਰ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੌਨਾ ਸਿੱਖ ਖਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗਾਇਬ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੰਗ ਰੀਖਅਕ ਦੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੁੱਝ ਗੁਪਤ ਵਸੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਖਬਰਾਂ ਵੀ ਮਿਲੀਆਂ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਫੁੱਟ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਮਿਸਟਰ ਧਵਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ੀ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਇੱਕ ਸਿਆਸੀ ਕਤਲ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਾਇਦਾ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦੇ ਉਸਦੇ ਕਤਲ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਹੀ ਹੱਥ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੋਇਆ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਸਲਘਾਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਫੈਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ ਉਹ ਸਨ:---

1. ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਉੱਤੇ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।
2. ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਇੱਕ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਆ ਕੇ ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ।
3. ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਰਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵੈਨਾਂ ਉੱਪਰ ਜਾ ਕੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾਈਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੀਵੋ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕੱਲ ਭਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਏ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀਆਂ ਕਿ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤਵਰ ਜਥੇਬੰਦਕ ਗਰੁਪ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਇਲਾਕੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੀ, ਤਿਰਲੋਕਪੁਰੀ, ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ ਅਤੇ ਜਮਨਾ ਪਾਰ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਹੋਈ। 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 4 ਨਵੰਬਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਫਸਾਦਾਂ ਦੇ ਸਿਖਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭੜਕੀ ਭੀੜ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਾਬੂ ਪਾਵੇ ਪਰ ਉਸਦਾ ਰਵੱਈਆ ਅਣਗਹਿਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ

1. ਜਿੱਥੇ ਘਟਨਾ ਹੁੰਦੀ ਉੱਥੋਂ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਣਾ।
2. ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ।
3. ਸਭ ਕੁੱਝ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨਾ।
4. ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾ ਲਿਖਣਾ।
5. ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ ਆਦਿ।

ਦੂਸਰਾ ਰੋਲ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਰ ਦਿਨ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਸੁਖਾਵੇਂ ਹੋਣ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦਵਾਏ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਹਾਲਤਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਜਾਂ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿ ਜੋ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਇਹ ਅੱਗ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉਹ ਮਿਸਟਰ ਐਚ. ਕੇ. ਐਲ. ਭਗਤ, ਬਾਬੂ ਰਾਮ ਸ਼ਰਮਾ, ਸੱਜਨ ਕੁਮਾਰ, ਲਲਿਤ ਮਾਕਨ, ਧਰਮਦਾਸ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ, ਮਹਿੰਦਰਾ- ਮੈਟਰੋਪੋਲਿਟਨ ਕਾਊਂਸਲਰ, ਮੰਗਤ ਰਾਮ ਸਿੰਗਲ, ਡਾ. ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ, ਸੁਖਨਲਾਲ ਸੂਦ, ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਟੋਕਸ, ਈਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਖੇਖਰ, ਫੈਜ਼ ਮੁਹੰਮਦ, ਰਤਨ, ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ 100-100 ਰੁਪਏ ਤੇ ਇੱਕ 2 ਬੋਤਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਫਸਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾਇਆ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਵੋਟਰ ਲਿਸਟਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ, ਅਫਵਾਹਾਂ ਫੈਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਂ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਤੇ ਸਾੜ ਫੂਕ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਆਦਿ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁੰਨ ਕਾ ਬਦਲਾ ਖੁੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਰੋ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਤੇ ਫੂਸ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਹੋਏ ਉਹ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਦਰਖਤ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹਿੱਲਦੀ ਹੈ।” ਉਸਨੇ ਇਸ ਅੰਨ੍ਹੀ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿੱਲਣ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਸਲਘਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ, ਲੁੱਟਣ ਜਾਂ ਸਾੜਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ।

ਤੀਸਰਾ ਰੋਲ ਫੌਜ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਫੌਜ ਆਈ ਤੇ ਵੀ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਾਦਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾ ਸਕੀ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ। ਫਸਾਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੋਲ ਬੇਸ਼ੱਕ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 5 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦਿੱਲੀ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਅਤੇ ਰੋਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸੁਲਝਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕੇਪੁਣੇ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਕੇ, ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾਕੇ ਕਾਬਜ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਨਫਰਤ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਖੈਰ-ਖੁਆਹ ਰਹੇ, ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਵੋਟਾਂ ਪਾਕੇ ਜਿਤਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਈ। ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਕਟਵਾ ਕੇ ਰੂਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਗੁੱਤਾਂ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਰ ਪਾਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਫੂਕ ਸੁੱਟੇ ਜਿਹੜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਅੱਜ ਕੱਖੋਂ ਹੌਲੇ ਹੋ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਹਮਲਾਵਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਂਢੀ-ਗੁਆਂਢੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾੜੇ ਦੇ ਟੱਟੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਡਾਗਾਂ, ਸੋਟੀਆਂ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਸਰੀਆਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਪੀਪੀਆਂ ਸਮੇਤ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਆਏ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਭੀੜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣ ਲਈ ਚੁੱਪ ਸਨ ਤੇ ਮੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਜਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾਈ ਜਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਘਟਨਾ ਕ੍ਰਮ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਅਦਭੁੱਤ ਸੀ। ਐਨਾ ਕੁੱਝ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ

ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫਸਾਦੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬਚਾਇਆ ਵੀ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਕੋਲ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਵੀ ਗਏ ਪਰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਾ ਲਿਖੀ।

ਸਿੱਖ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 30,000 ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਾਂ ਜਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁੰਡਿਆਂ, ਪੁਲਸੀਆਂ ਜਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸਮੂਹਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਹੋਏ। 3 ਲੱਖ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। 300 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਬਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਣੇ ਵਰਦੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਹਿਆ ਗਿਆ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਨੇ ਅਣਆਈ ਮੌਤੋਂ ਮਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬੈਠੇ, ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਪਰ ਅਸਲੀ ਕਾਤਲ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੀ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਤੇ ਨਾ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਥੈਲੀ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਵੱਟੇ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਉਹਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਲਾਸ ਇੱਕ ਹੈ ਅਮੀਰ ਕਲਾਸ ਜੋ ਮਾਰੇ ਗਏ ਉਹ ਗਰੀਬ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਕਾਬਜ਼ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਧਰਮ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਸਲਘਾਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ 32 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਭੀਖ ਮੰਗਦਿਆਂ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਨਹੀਂ ਸਰਕ ਰਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਬਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਢਾਹੁਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਨਜੀਵਨ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਦੋਂ ਵਾੜ ਹੀ ਖੇੜ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਬਣਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਸਲਘਾਤ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ 2002 ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਸਲਘਾਤ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸਨ ਜਿਸ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਢਾਹ ਕੇ ਕੁੱਟਿਆ, ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਘਰ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਲਕਦੇ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ, ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਘਿਨਾਉਣੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵੋਟ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਮੁੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਹਾਸੋ ਹੀਣੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਇਸਾਈ, ਬੋਧੀ ਤੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇ ਜਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਪਈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਉਂਗਲ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜਨ ਲਈ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਪੱਤਾ ਖੋਡਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੋਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਜਮਾਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਬੋਧੀ ਤੇ ਇਸਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਬੋਧੀ ਤੇ ਇਸਾਈ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਮਾਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨੂੰਨ ਥੱਲੇ ਰੋਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਗੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਰਵਕਤ ਇਸ ਤਾਕ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਲੀ ਆਰਥਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਨਵਾਦ

